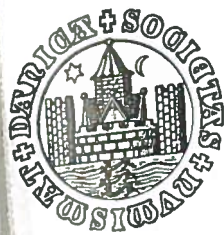

POST
PP DANMARK

I 20a

numismatisk rapport 88

Meddelelser fra Dansk Numismatisk Forening

Et hestehoved foran – Den græske koloni Empuries i Spanien
Moneta Fabula – Mindemønt over HC Andersen
Heylbuth – stempelskærer under Christian den Syvende

April 2006

e of
er

Rudolf Künker
pertsé.
actions of inter-
06 20 20 or at
hearing from you.

IKER
NG
Osnabrück
uenker.de

Heylbuth – stempelskærer under Christian den Syvende

Af Michael Märcher

Denne korte opsats har til formål at fremlægge et brev, der viser, at medaljøren Abraham Heylbuth i 1800 leverede møntstempler til Mønten i Altona. Inden fremlæggelsen opsummeres dele af brevet kontekst ganske kort. Efter fremlæggelsen, som føjer A. Heylbuth til rækken af stempelskærer, sandsynliggøres det ganske kort, at en medaljør Engel formentlig også har leveret stempler til Mønten i Altona omkring årsskiftet 1811-12, og antageligt også hører til rækken af stempelskærer.

Den kongelige Mønt i Altona blev taget i brug i 1771. Der var fra 1771 og frem mange problemer med stemplerne og stempelforsyningerne til Mønten – navnlig i 1780'erne. Den fastansatte stempelskærer ved Mønten var fra 1771 til 1788 Johan Henrik Wolff. Efter hans død i 1788 blev en stempelskærer fra Slesvig i 1789 ansat ved Mønten i Altona. J. Wilcke kaldte ham for Mahrenz. Han hed Gottlieb til fornavn og underskrev 1789-91 sig selv som Marenz. På trods af sin brystsyge – formodentlig tuberkulose – arbejdede han godt for Mønten, men brystsygen tog til, og den 15. marts 1791 døde han.

Efter G. Marenz' død blev stempelskærerlærningen ved Mønten i København, Georg Valentin Bauert, stempelskærer ved Mønten i Altona. Han var dygtig, flittig og arbejdede for Mønten fra 1791 til ca. 1840. Han kunne dog ikke alene forsyne Mønten med stempler til f.eks. de omfattende udmøntninger i Altona i 1790'erne. Derfor blev der jævnligt sendt stempler fra København til Mønten i Altona.

G. V. Bauert var 1799-1801 i London og Paris for at lære mere om stempelskæring. Salomon Ahron Jacobsen blev konstitueret stempelskærer ved Mønten i Altona, mens G. V. Bauert var i udlandet. S. A. Jacobsens stempelleveringer var langt fra tilstrækkelige, og Mønten i Altona skulle stadig bruge forsyninger fra den fastansatte stempelskærer ved Mønten i København.

Stempelskæreren ved Mønten i København var G. V. Bauerts far, Johan Ephraim Bauert. Han havde siden 1763

ES

USSEN
NTAUKTIONER

2 Frederiks Allé 116
8000 Århus C
Tel 7020 6911

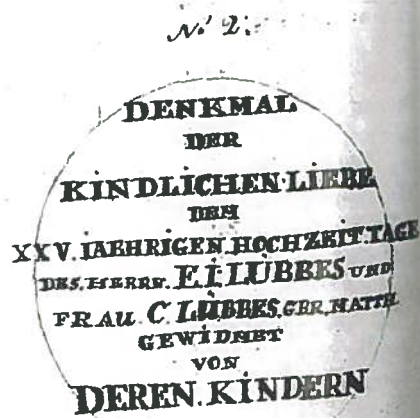
været stempelskærer ved Mønten i København – og siden 1761 for Mønten i Oldenburg. Han lavede et meget stort antal stempler til helstatens Mønter i anden halvdel af 1700-tallet. J. E. Bauert døde den 9. december 1799, og da var sønnen rejst til London. Det skabte derfor problemer for både Mønten i Altona og Mønten i København, som nu begge var uden deres sædvanlige stempelskærer.

J. Wilcke skriver fornuftigt:

"Den ledige Stempelskærertjeneste [ved Mønten i København, MM] søgtes af P. L. Gianelli ... Salomon Ahron Jacobsen ... Jesper Johansen Holm ... Giert Hull ... samt Abraham Heilbuth, født i Altona af den jødiske Nation, som i 7 Aar havde søgt Kunstakademiet og for Modelle-ring erholdt de mindre Sølvmedailler. Da man ikke havde set Prover paa den sidstes Duelighed, bortset fra en ufuldendt Tegning, kunde han ikke komme i Betragtning. ... Finanskollegiet maatte foretrække Gianelli saavel efter de Prover han havde aflagt paa sin Duelighed som den Flid og Beredvillighed, hvormed han havde forrettet det ham af Kollegiet overdragne Arbejde for den københavnske Mønt under J. E. Bauerts Sygdom og efter hans Død og for Mønten i Altona, medens G. V. Bauert var i England."

Antageligt den i ovenstående citat omtalte ufuldendte tegning af A. Heylbuth.

Under alle omstændigheder er den lavet af A. Heylbuth. Han lavede i perioden 1800-1803 flere medaljestempler og fik også præget medaljer på Mønten i Altona.²

Abraham Heylbuth i København, men der om ham ikke.

A. Heylbuth lavede Mønten i Altona, da dansk vestindisk kurar udmøntet 10.000 rdl. og ger på Mønten i Altona Bauert i København.

I starten af juni 18 Michael Flor, beordret 12 skillinger på Mønten som de vestindiske 12 1795 og har årstallet 17 få stempler lavet af P. I men måtte også gerne ven. Udmøntningen sk så snart sølvet til udmø M. Flor skrev den 13. ju

"Da alle Ting her ere Høye Collegie Ordre a befalede udmyntning Begyndelse saasnart a i Dag har anmodet De MM], er leveret. I he Stempler hvoraf ingen Poincons, da er Jøder gravere de fornødne; Umage har været i St et Stokke af ovenmel Heylbuth kunde rette Det Høye Collegium n 1 Par Stempler matte l

Finanskollegiet me Giannelli var i gang me na. Samtidig blev et bl sendt til Mønten, så A efter. Desuden ændre dren, nu skulle 25.00 skillinger, som skulle skillingerne. Forskell pålydendet henholds

København – og siden
n lavede et meget stort
ter i anden halvdel af
3. december 1799, og da
abte derfor problemer for
n i København, som nu
tempelskærer.

æste [ved Mønten i Køben-
nelli ... Salomon Ahron
olm ... Giert Hull ... samt
na af den jødiske Nation,
akademiet og for Modelle-
edailler. Da man ikke hav-
s Duelighed, bortset fra en
i ikke komme i Betragtning.
oretrække Gianelli saavel
lagt paa sin Duelighed som
ivormed han havde forrettet
agne Arbejde for den koben-
auerts Sygdom og efter hans
a, medens G. V. Bauert var i

N. 2.

DENKMAL
DER
INDLICHEN LIEBE
DER
ABRRIGEN HOCHZEIT TAGE
HERRN. F. LUBBES UND
FRAU. C. LUBBES. GER. NATHE
GEWIDMET
VON
DEREN KINDERN

Abraham Heylbuth blev således ikke ansat ved Mønten i København, men dermed ender stempelskærerhistorien om ham ikke.

A. Heylbuth lavede i sommeren 1800 møntstempler til Mønten i Altona, da den udmøntede 58.333 rdl. og 36 sk. dansk vestindisk kurant i 12 og 24 skillinger. I 1795 var der udmøntet 10.000 rdl. dansk vestindisk kurant i 12 skillinger på Mønten i Altona – stemplerne dertil var lavet af J. E. Bauert i København.

I starten af juni 1800 blev Møntmesteren i Altona, Michael Flor, beordret at udmønte vestindisk kurant i 12 skillinger på Mønten i Altona. Mønterne skulle se ud som de vestindiske 12 skillinger, der var lavet på Mønten i 1795 og bar årstallet 1767. M. Flor ville til udmøntningen få stempler lavet af P. L. Giannelli tilsendt fra København, men måtte også gerne selv hyre en stempelskærer til opgaven. Udmøntningen skulle ske hurtigst muligt. Det vil sige, så snart sølvet til udmøntningen var leveret.

M. Flor skrev den 13. juni 1800 til Finanskollegiet:

"Da alle Ting her ere i Beredskab saa kan den ved Det Høye Collegie Ordre af 7de Hujus [= denne måned, MM] befalede udmyntning af ... Væstindiske Courant tage sin Begyndelse saasnart det dertil fornødne Solv, hvorom jeg i Dag har anmodet Det kongelige Bank-Contoir [i Altona³, MM], er leveret. I henseende til de hertil behøvende Stempler hvoraf ingen her er i behold ligesom ikke heller Poincons, da er Jøden Heylbuth i Hamburg villig til at gravere de fornødne; Men da jeg ikke uagtet all anvendt Umage har været i Stand til at opspørge eller kunde faa et Støkke af ovenmeldte Mynt Sort hvorefter bemeldte Heylbuth kunde rette sig, saa ansøger jeg underdanigst at Det Høye Collegium naadigst ville befale at i det mindste 1 Par Stempler måtte blive mig tilsendt."⁴

Finanskollegiet meldte senere i juni tilbage, at P. L. Giannelli var i gang med at lave stempler til Mønten i Altona. Samtidig blev et blyaftryk af en vestindisk 12 skilling sendt til Mønten, så A. Heylbuth havde noget at rette sig efter. Desuden ændrede Finanskollegiet produktionsordren, nu skulle 25.000 rdl. af udmøntningen laves i 24 skillinger, som skulle have næsten samme motiv som 12 skillingerne. Forskellen skulle kun være angivelsen af pålydendet henholdsvis XII eller XXIV. Finanskollegiet

2 Tegningen er i Rigsarkivet. En medalje præget med stempler lavet af Heylbuth er omtalt i Gaedechens, O. C. (red.): *Hamburgische Münzen und Medaillen*, (Hamburg, 1850), s. 244. Se også side 63f. i samme værk.

3 Statens Bankkontorer i København og Altona var oprettet i henholdsvis 1773 og 1778 og havde bl.a. til opgave at stabilisere den danske valutakurs og forsyne Kurantbanken m.fl. med mønter. Johansen, Hans Chr.: "Dansk økonomisk politik i årene efter 1784," (bd. 1, 1968), s. 114ff.

4 Rigsarkivet, arkivnr. 442: Den kgl. Mønt, lobenr. 173: 1787-1816: Kopibog, 13/6-1800.

antog, at A. Heylbuth kunne lave 24 skillingsstempler ud fra blyaftrykket af 12 skillingen. Det lykkedes også, men der var i mellemtiden opstået andre problemer.

Det var således lidt for sent, da produktionsorden blev ændret. Da den ny ordre indløb, havde Mønten allerede lavet for ca. 40.000 rdl. blanketter til 12 skillinger. Det ville være særdeles ufordelagtigt rent økonomisk at ommønte 12 skillingsblanketterne til 24 skillingsblanketter. Derfor gik Finanskollegiet med til, at alle 12 skillingsblanketterne blev præget – men så skulle der også laves 24 skillinger af resten af sølvet.

I alt blev der lavet 39.500 rdl. og 12 sk. i 12 skillinger og 18.833 rdl. og 24 sk. i 24 skillinger. 12 skillingerne blev lavet først og var færdigprægede i midten af september. 24 skillingerne var færdige i starten af oktober. I København var der blevet eksperimenteret med hensyn til stempel-fremstillingen, og i august var M. Flor blevet beordret at kommentere på og sammenligne de anvendte stempler – især de tilsendte fra København. I det brev, som M. Flor efter udmøntningen af de vestindiske kurantmønter den 21. oktober sendte til Finanskollegiet med sine kommentarer, er der direkte bevis for, at Heylbuth skal føjes til rækken af stempelskærere under Christian den Syvende:

"Paa de fra Kiøbenhavn erholdte 6 Par Stempler til enkelte [= 12 skilling, MM] og 4 Par Do til dobbelte Realer [= 24 skilling, MM] ere bleven udprægede nemlig paa de første circa 11000de og paa de sidste circa 14000de Væstindisk Courant. Derimod er paa 7 Par Stempler til enkelte og 1 Par do til dobbelte Realer som af Jølen Heylbuth i Hamburg ere graverede, blevne udprægede nemlig af enkelte Realer circa 28500de og af dobbelte Realer circa 4800de Væstindisk Courant. Det Høye Collegium vil heraf selv naadigst indsee at de Kiøbenhavnske stempler i Sammenligning med de her forfærdigede ikke have været efter Ynske, hvortil det naadigst maatte tillader mig her at opgive 2de Aarsager, den ene at Stemplerne ved Hærdningen ikke vare blevne haarde nok men for bløde hvilket foraarsagede at de som det kaldes, satte sig og den anden er at Stemplerne vare hole i Midten hvilket foraarsagede at Præget paa de mellemlagte Plader [=blanketter, MM] ikke uden ved et overmaade forceret Slag kunde udtrykkes, og dette meere end almindeligt stærke Slag er det da som her foraasaget at Stemplerne

som desuden vares sig ligesom de andre mønter vare sprungen

Ovenstående møntstempler, tilfældet med i nedenstående udsnit af december 1811.

"I Anledning af at G. V. Bauer Engel maa gaa til at præge Skillinger."

Det var G. V. Bauer af en ekstra stempele Mønten i Altona ningerne blev på lavede stempler mellem G. V. Bauer og kun G. V. Bauer begge formentlig

Der findes flere blev hyret eller når den fastansatte leverer tilstrækkelig eksemplervis i hver gang der skal præges skulle stempelskærer(e) (i midlertid uklar

Joh

World Coin

Altid gode

Mobil: 223

Vi ses i "

Holmblac

24 skillingsstempler ud
Det lykkedes også, men
re problemer.

la produktionsorden blev
i, havde Mønten allerede
r til 12 skillinger. Det ville
økonomisk at ommønte 12
lingsblanketter. Derfor gik
12 skillingsblanketterne
også laves 24 skillinger af

. og 12 sk. i 12 skillinger og
inger. 12 skillingerne blev
e i midten af september. 24
en af oktober. I København
st med hensyn til stempel-
M. Flor blevet beordret at
gne de anvendte stempler –
vn. I det brev, som M. Flor
tindiske kurantmønter den
llegiet med sine kommenta-
Heylbuth skal føjes til ræk-
Christian den Syvende:

rholdte 6 Par Stempler til
; 4 Par Do til dobbelte Realer
n udprægede nemlig paa de
ia de sidste circa 14000de
od er paa 7 Par Stempler til
lte Realer som af Joden Hey-
de, blevne udprægede nemlig
Ode og af dobbelte Realer cir-
rant. Det Høye Collegium vil
it de Kiøbenhavnske stempler
her forfærdigede ikke have
det naadigst maatte tillader
sager, den ene at Stemplerne
e blevne haarde nok men for
at de som det kaldes, sætte sig
erne vare hole i Midten hvilket
paa de mellemlagte Plader
len ved et overmaade forceret
; dette meere end almindeligt
i her foraaaget at Stemplerne

som desuden vare for blode snarere end ellers have sat sig ligesom de i det Tilfælde at de havde været for haarde vare sprungen ...”⁵

Ovenstående viser altså, at A. Heylbuth leverede møntstempler, som blev anvendt. Formentlig var det også tilfældet med medaljør Engel, hvilket sandsynliggøres af nedenstående uddrag af et brev, som Finanskollegiet den 3. december 1811 sendte til M. Flor:

”I Anledning af en Forestilling fra Stempelskiærer Bauert [= G. V. Bauert, MM] har man bevilget, at Medailleur Engel maa gaae ham til haande med Forfærdigelsen af [stempler til, MM] hele Species og danske Kobber-Ën-Skillinger.”⁶

Det var G. V. Bauert selv, der havde anmodet om hyring af en ekstra stempelskærer, da han ikke alene kunne forsyne Mønten i Altona med stempler. Derfor og fordi udmøntningerne blev gennemført, så er det sandsynligt, at Engel lavede stempler, der blev brugt på Mønten. Arbejdsdelingen mellem G. V. Bauert og Engel har sikkert været sådan, at kun G. V. Bauert lavede speciestempler, hvorimod de begge formentlig lavede stempler til 1 skillinger.

Der findes flere eksempler på, at der til Mønten i Altona blev hyret eller kunne hyres midlertidige stempelskærere, når den fastansatte stempelskærer ikke selv kunne klare at levere tilstrækkeligt med stempler. Således fik M. Flor eksempelvis i 1807, da de store udmøntninger af 4 skillinger skulle starte, lov til at hyre en eller to ekstra stempelskærer(e). Om der i 1807 blev hyret ekstra hjælp er imidlertid uklart.

5 *Ibid.*, 21/10-1800.

6 Rigsarkivet, arkivnr. 442: Den kgl. Mønt, løbenr. 186: 1809-1814: Indkomne breve, 3/12-1811. Citatet skal ikke forstås på den måde, at de to medaljører hjalp hinanden med det enkelte stempel.

Johns Mønter · JBJ Coins

World Coins & Banknotes · Speciale: Kina & Islamiske mønter

Altid gode tilbud på min hjemmeside: www.jbjcoins.dk

Mobil: 2230 2448 · e-mail: jbjcoins@mail.tele.dk

Vi ses i "Det Blå Pakhus" · Stade 17

Holmbladsgade 113, 2300 S. · lør./søn. 10-17

